

Heinriharjevi

Darinka Hajnrihar

Pred vami je življenjepis Franca Heinriharja, rojenega leta 1862 v Selcih. Janez Hajnrihar je življenjepis našel v Arhivu Republike Slovenije, enota Škofja loka. Napisan je na pisalni stroj in ga je bilo treba prepisati. Vse strešice so bile dodane ročno. Prepis sta izvedli Darinka Hajnrihar in Tatjana Malenšek. Pred vami je tak, kot je nastal, in je veren dokument tistega časa in se nekako konča po letu 1920.

Franc Heinrihar je imel s soprogo Marijo (roj. Gartner) deset otrok. Marija (Mici) se je poročila s sodnikom Josipinom Lenartom. Angela je vodila škojfeloško pisarno družinskega podjetja in se drugič poročila z generalom Petrom Nedeljkičem. Francka se je poročila s slikarjem Gojmirom Antonom Kosom. Vinko in Dominik sta do leta 1945 vodila podjetje Elektroindustrija, d. d., v Ljubljani, potem pa sta se izselila v Argentino. Franc je vodil ljubljansko pisarno družinskega podjetja, leta 1945 se je izselil v Italijo. Kristina se je poročila v Prago z Ladom Chouchoulouškom. Janko je vodil gozdno veleposestvo v Kokri in se leta 1926 smrtno ponesrečil. Vilko se je izselil v Čile. Stanku je oče zaupal vodenje lesne industrije F. Heinrihar, d. d., in Elektranje, d. d., Škofja Loka. V letih 1945–1947 je nova oblast Francu Heinriharju, izčrpanemu in bolnemu od dolgoletnega garanja, brez odškodnine zaplenila celotno premoženje. Brez svojih sredstev sta z ženo do svoje smrti živela pri hčerkah v Ljubljani. Franc je umrl leta 1951, žena Marija pa leta 1953.

Povzeto po zapiskih hčerke Stanka Heinriharja, gospe Margarete Mlinar Heinrihar.

Rudi Rejc,
glavni urednik

I.

Naša hiša v Selcih, v kateri sem se rodil, vam je vsem znana. To je hiša, ki je pod svojo staro streho dolgo čuvala in ščitila razvijanje ene vedno poštene, delavne in pobožne družine.

V njej se je rodil že moj ded Urban Heinrichar ki je z svojo ženo Francko imel 12 otrok, 6 fantov in 6 deklet. Vsi njegovi otroci, razen mojega očeta, so bili visoko študirani. Tako je imel moj stric Matej višjo trgovsko akademijo in se je vrغل na prekomorsko trgovino. Bil je ravnatelj lesne tvrdke v Aleksandriji z filijalko v Trstu. Zmožen je bil takorekoč vseh jezikov in celo arabščine. O njem bom že pozneje pripovedoval, ker je bilo njegovo življenje in delo za celi moj nadaljni razvoj od velike važnosti.

Drugi stric Tone, je bil enoletni prostovoljec, poročnik, pri ulanskem polku na Dunaju. Ko je leta 1866 njegov polk marširal skozi Ljubljano v Italijo, so ga moj oče in drugi bratje obiskali. Ob tej priliki so ga videli zadnjikrat, ker je kmalo za tem v bitki pri Custozzi padel.

Stric Jože je bil župnik na Ježici pri Ljubljani. Vzel je k sebi svojo sestro Jerco, ki mu je kuhala in gospodarila. Na Ježici je bila tudi Minca, ki se je tam poročila.

Jernej in Janez sta imela oba srednje šole in se je prvi posvetil zotlarskemu obrtu, drugi pa je bil palir pri gradbenih podjetjih.

Moja teta Micka je imela eno nazakonsko hči in se je poročila na gostilno pri sv. Roku pri Ljubljani. Tri dekleta pa so mlade umrle.

Jedino moj oče Franc, ni imel šol, ker je stari oče določil, da on prevzame Oštermanovo posestvo v Selcih, ki je bilo radi šolanja otrok tako zadolženo, da ga v dobi njegovega gospodarjenja niti polovico ni mogel odplačati in je vso njegovo življenje živel v samih dolgovih. Sicer je bil pa tudi precej slab gospodar, bahač in lahkomijsen. Delal ni rad, večkrat se je napil in veseljačil več dni skupaj in ob takih prilikah zelo rad prepeval flauzarske pesmi. Naslednjih dni pa je brez vsakih skrbi doma ležal in lenuharil dokler se mu je zljubilo. Sicer je bil pa prava kmečka

korenina, krepak in visoke postave. Oženil se je z 18 letno Minko pri gostilničarju Ravniharju v Dolenji vasi. Bila je zelo pobožna toda šipka žena in je vso njeno življenje trdo delala in na lastnih ramah nosila odgovornost za gospodarstvo za katerega se moj oče ni dosti brigal.

Rodila mu je 12 otrok, pravtako kakor pri mojem starem očetu, je bilo 6 fantov in 6 deklet. Od teh 12 otrok sta umrla dva, ostalih 10 je živelo in delalo z velikim trudom na posestvu. Jaz sem bil 6 otrok in sem se rodil 4. oktobra 1862. Bil sem zelo slaboten radi materine bolezni za časa nošenja. Morda me je prav radi tega mati ljubila in negovala bolj kakor vse ostale.

Leta 1863 je bila v Selcih epidemija koz in sem tako z 1 letom tudi jaz zbolel. Imel sem po vsem telesu, predvsem pa po obrazu velike globoke izpuščaje, ki se kasneje spremenile v hraste. Če se otroku ne zaveže ročice se izpraska in ga je sam gnoj in kri. Moja mama in botra Šinkovca sta se zelo trudile okrog mene in mi zavijali ročice v cunje. Tega leta na dan sv. Rešnjega telesa, je bil velik požar v Selcih. Vnetil se je za časa procesije, ko so z možnarji streljali in se je tako pri sosedu Groblu vžgalo. Požar je vpepelil skoro polovico vasi. Izgledalo je da bo požar zajel tudi našo hišo. V tem strahu je bila prva skrb moje mame da mene spravi kam na varno. Zavila me je in nesla za neki zid na vrtu, kjer so rastle koprive in me v naglici položila v tisto gošo. Ker so spravljali radi nevarnosti požara iz hiše vse vrednosti se je šele čez par ur spomnila, da me je nekam nesla bolnega; je pa popolnoma pozabila kam. Iskala me je povsod. Šele ko je neki sosed slišal vpitje malčka me je slednič našla v koprivah. Vse materine skrbi je nosila tudi moja botra Šinkovca, njena najbližja sosedka. Njen mož Tomaž, ki se je iz Martinvrha priženil k Šink, se je baval samo z tkanjem platna. Zelo dobro sta se razumela in sta bila zelo pobožna. Šinkovca je bila po večkrat dnevno pri moji mami in je bila nad vse srečna kadar je mogla zopet enega otroka nesti k krstu, ker bo tako po njenem mišljenju zopet eden več prosil Boga za njeno dušo. Tudi mi otroci smo bili dnevno parkrat pri njih in pomagali staremu

Šinku vrteti vretena. Mož se nas je večkrat naveličal, ona pa nikdar in nas je vedno obdarovala s kako suho hruško ali krljlem, ki so jih dobili od kmetov kot plačilo za tkanje. Ona je bila tako dobra z nami, da se jo vsi Oštermanovi otroci še danes radi spominjamo. Ko sem bil že večji mi je često pripovedovala kako sem bil revček – kot otrok, me vedno božala, pritiskala k sebi in mi kaj dala. Pozneje ko je postala slaba in bolehn sem jo tudi jaz rad obiskoval. Ko so to dobrosrčno ženo enkrat obhajali, je imela skrb, kako bo rekla ko bo prišla na drugi svet. Zato je to oprašala spovednika ki ji je odgovoril: "Ko stopiš v nebesa reci: Hvaljen Jezus Kristus". Pozneje mi je to enkrat pripovedovala in rekla: "To se mi dobro zdi, da sem ga vprašala. Tebi pa zato povem, da boš tudi vedel kako reči, ko prideš na drugi svet".

Z Božjo pomočjo in skrbjo moje mame sem sreč-

no prebolel kože, a ostal sem slaboten in nežnega zdravja. Mama me je, vsa obupana, zaobljubila na vsa takrat sloveča Božja pota: Sv. Jošt, Ljubno, Višarje, Krka, Suša in druge. Vse te zaobljube moje matere in botre Šinkovce so dosegle skoraj čudež, da sem začel uspevati.

Ko sem bil star 5–6 let so se začela zaobljubljena Božja pota, navadno dvakrat na leto v spremstvu mame in botre. Še se dobro spominjam kako smo romali, kako me je žulil čevelj, kako smo počivali in kaj smo nosili s seboj za jesti. Po navadi smo imeli suhe krlje od hruške "lušperne", ki so mi bile posebno všeč. Imeli smo tudi belo kavo, kruh in za vsakega eno pohano šnito. To je bilo za tiste čase zelo dobro in so mi bili ostali bratje in sestre nevoščilivi ker teh dobrot niso bili tudi oni deležni. Prenočevali smo po gostilnah in barakah, največkrat vsi trije skupaj na

Družina Heinrihar okoli leta 1914: Od leve proti desni v zadnji vrsti Mici (1889–1962), Angela (1891–1974), Kristina (1898–1947), Francka (1894–1981), v srednji vrsti Vinko (1895–1979), Janko (1900–1926), Minko (1902–1984), Stanko (1902–1944), Franci ml. (1897–1988), v prvi vrsti Franc st. (1862–1951), Vilko (roj. leta 1907, pogrešan), Marija (roj. Gartner, 1864–1953). Foto: arhiv Polone Komac

slami. Jaz sem bil zelo ponosen da sem videl toliko sveta.

Z 6 leti sem bil zopet hudo bolan, imel sem teške ošpice in škrlatinko in so se bali da bom umrl. Ko sem ozdravel sem začel pasti ovce in kožo in s tem so začeli najlepši dnevi moje mladosti, zato sem še danes hvaležen, ker sem se naučil ljubiti zemljo in naravo. Kadar je prišla vrsta na našo hišo, sem šel kot pomožni pastir in sicer kot poganjač goveda s čednikom Tomažkovim Grogom, na naše velike pašnike v Prevalje.

Tomažkov Grog je bil v Selcih zelo poznana oseba. Čeprav ni imel nobenih šol je bil izredno bistrega duha in je v svojem dolgem samotovanju veliko premišljeval. Znal je tako lepo pripovedovati, da so ga vsi vaščani radi poslušali. Oblečen je bil kakor vsi pastirji v bele platnene hlače, platnen jopič, velik klobuk navzgor zarobljen, ki mu je branil dež, tako da se mu je voda samo naspredaj odtakala in lahak plašč narejen iz lipovih laknov, t. zv. ličnjak, ki mu je bil tudi za obrambo proti dežju. S seboj je nosil veliko platneno culo z hrano in velik, vsem vaščanom znani rog s katerim je klical živino skupaj. S seboj je jemal vedno našo psičko Šeko. Vsi trije smo bili veliki prijatelji. Še danes se spominjam kako je bilo težko kadar je spomladi in v jeseni šla živina za gobami, kako je čednikov rog pel in kako sva morala z Šeko čez drn in strn v sosedne gozdove po živino. Po takih slučajih sta imeli mama in dekla Muhovcova Anca dosti opravila, da sta mi pobrali iz rok in nog vse trnje. Bilo pa je tudi lepo, posebno kadar se je po dežju živina lepo pasla, mi trije: Grog, psička in jaz pa smo sedeli pod košato smreko in je Grog začel pripovedovati svoje doživljaje: o velikih coprnijah v Podlonku, ko je sosed sosedovo kravo doma v hiši molzel s pomočjo štrika in nekih coprnij. Zaradi tega je prišlo do ostrih tožb in pobojev, največ so dolžili tega dejanja nekega kmeta, ki je bil študiran in imel črne bukve po imenu "Kalamon". Poslušal sem ga z odprtimi usti, naslonjen na drevo, medtem ko se je Šeka stisnila tesneje k meni. Čutila sva da bo Grog še marsikaj povedal. Niti prositi ga ni bilo treba in že je začel: Ne veš kakšne strahote sem doživel

ano noč. Radi velike suše mlini niso mleli in ko sem prišel zvečer iz paše domov mi je Tvoja mati jamrala da nima ne kruha ne moke. Jaz sem se ji ponudil da nesem žito v mlin v Železnike, kjer bom čez noč počakal da bo žito zmleto in bo na ta način lahko zjutraj spekla kruh. Žito je bilo zmleto šele opolnoči. Napotil sem se nazaj in prišel na ono stran Petrovega brda, ko je zabrlizgal hudič tako močno, da se je slišalo po celi dolini. Tako sem se preplašil, da sem čutil lase kot žeblje. Še hitreje sem jo ubral proti domu, ko naenkrat zaslišim za seboj tako trdo hojo, da se je kar cesta tresla. Slišal sem, da se ob takih prilikah ne sme obrniti nazaj. Trepetal sem po vsem telesu in moka ki sem jo nosil na hrbtu, mi je postala še težja. Ko sem prišel v Petrovem brdu na najbolj nevarno mesto, kjer so pravili da vedno straši, sem videl na cesti velikanski krog, okoli katerega je kvartalo 12 škrateljnov, vsak druge barve. Neznansko je smrdelo po žveplu in od daleč se je slišalo zamolklo bobnenje". Poslušal sem ga z grozo a Šeka ga je ljubeznivo potacala, kakor da bi vedela v kaki nevarnosti se je nahajal. Grog pa je nadaljeval: "Pri moji veri, mislil sem, da me bo konec. Zbral sem svoje zadnje moči, uprl pogled pred sebe in z grozo šel mimo njih. Še vedno je hodil hudič za menoj da se je vsa cesta tresla od njegovega koraka. Vedel sem da moram zdržati do Johanovega znamenja, in res, ko sem prišel tja in se pokrival se je hudič vstrašil in izginil. Ne vem kako dolgo je vse skupaj trajalo, a zdelo se mi je večnost. In tako sem končno prinesel moko Tvoji mami". Takih pripovedk in strahotnih doživljajev sva z Šeko še veliko slišala in vedno so naju zelo pretresle. Znal mi je pa pripovedovati tudi vesele in lepe strvari. Pripovedoval mi je kako je Bog ustvaril nebo, zvezde, solnce, mesec in zemljo. Zemlja kot najpopolnejše delo Božje je sveta in vse kar na njej biva in raste je sveto. Zato se mora vedno iznad vsega ljubiti zemljo. Često so bile moje bose noge ranjene od kamenja in trnja in sem znal godrnjati, češ le zakaj je kamenje in robidovje potrebno na svetu. Grog me je lepo poučil: "Veš, Francek, Bog je ustvaril tudi kamenje in robidovje in dobro je storil. Kadar pride močno deževje bi hudourniki vso

zemljo odplavili z seboj, če ne bi bilo kamenja. In robidovje kako je tudi potrebno. Z svojimi trni lovi in zadržava listje, ki pada z dreves, to listje gnije, trohni, nataplja neplodno zemljo in jo pretvarja v sočne pašnike."

Takrat teh besed in marsikaj drugega kar mi je Gropa pripovedoval nisem razumel, a ostalo mi je vedno v spominu in šele mnogo kasneje sem se prepričal kako je Gropa v svojih preprostih besedah izrazil mnoge življenske resnice. Bil je važna oseba moje mladosti in mogoče se imam prav njemu zahvaliti da sem prišel do prepričanja, da edino najtesnejša veza z zemljo prinaša pravo srečo. In danes bi, če bi imel dovolj imetka, kupil vso zemljo sveta. Poleg prijetnih ur, ki sem jih preživel v pogovorih z Gregom, so mi bile v veliko veselje pastirske igre, posebno kadar so prišli sosedni pastirji iz Lajš in Topol in smo igrali odnosno bili "svinko". To je posebna pastirska igra in se igra takole. Eden od pastirjev poskuša mali, posebno obrezani klinček udariti z večjo palico na ta način, da odleti v posebno, za to v zemlji izkopano luknjo. Drugi pastir, stoječ okoli tiste luknje, s palico odbija klinček. Prvi ki spravi klinček v luknjo je igro dobil. Ker se je teh iger udeleževalo več pastirjev iz bližnjih vasi, so bila taka tekmovanja zelo burna in se večkrat končala z prepiri in pretepi.

Bratji in sestre so manj pasle kot jaz, ker so rekli: "Francek je bolj korajžen in žleht, naj gre kar on". In tudi čednik je imel najrajši mene, ker sem si znal vedno sam spomagati, dočim je druge moral sam reševati iz robidovja in grmičevja.

Iz paše sem se vračal tako utrujen, da sem največkrat kar na klopi pri peči zaspal. Ob takih prilikah sem se mami vedno zelo smilil in me je ščitila če so se sestre spodtikale nad mojo zaspanostjo. Enkrat samkrat sem bil od mame tepen in sicer zato, ker sem nekod iztaknil, da so se sušile ženske spodne hlače, katere sem prvič videl. Zdele so se mi tako smešne, da sem sklical skupaj celo jato otrok in jim pokazal to čudno stvar. Seveda so me tudi sestre preteple, za to moje hudodelstvo.

V šolo smo hodili samo po zimi od 8 do 11 leta.

Večkrat so stariši morali plačati kazen, ker nas niso redno pošiljali v šolo. Smatrali so da je važnejše, če doma delamo, a mene so še posebno potrebovali, ker sem z 9 leti že začel furati. Stric Matija je imel tedaj v Trstu že zelo razvito trgovino z lesom. V tistem času je trgoval večinoma z tesanim hrastom, pa sta bila moj oče in Lovriček iz Dolenje vasi njegova nakupčevalca. Zato smo preko celega leta vozili les na kolodvor na Trato, odkoder se je nakladalo za Trst. Ker je bilo fikanje precej naporno, saj je bilo treba vstajati že ob 4 zjutraj, je moj oče določil mene kot najsposobnejšega zato. Mami in botri Šinkovci sem se smilil in sta mi obe pogosto napolnili žepe z orehi in hruškami. Stric Matija je vsako leto v spomladi in jeseni prišel iz Trsta, da uredi stvari z lesom. Imel me je posebno rad in vedno me je božal in obljubaval, da bom šel z njim v Trst. Mamo sem večkrat oprášal, če bom res lahko šel, pa je vedno odgovorila: "Tebe, Francek, pa ne pustim," kar mi je bilo zelo hudo.

Ko sem bil star 11 let so me dali eno leto v šolo v Škofjo Loko. V Loki mi ni bilo dobro zaradi slabe hrane, bil sem pa tudi eden od najslabših učencev, ker nisem doma redno obiskoval ljudske šole. Oče so rekli da ne bom več hodil v šolo, jaz pa tudi nisem silil, ker se nisem rad učil. Vendar mi je to leto šolanja omogočilo, da sem kasneje na tem temelju samostojno pridobil znanje ki ga danes imam.

II.

Ko sem bil star 12 let, se je izpolnila moja največja želja in sem končno kljub protivljenju moje mame smel z stricem Matijem v Trst. Oče me je rade volje pustil, da bi se tam kaj naučil. Bilo mi je hudo zapustiti mamo, a čutil sem v sebi neugnano voljo videti druge kraje, pridobiti čimveč znanja in se tako pripraviti da enkrat nekaj postanem. V Trstu sem se kar dobro znašel. Stanoval sem pri teti (ženi strica Matije) ki je bila stalno v Trstu, dočim je bil stric največji del časa odsoten, bodisi v Aleksandriji ali na kupčijskih potovanjih. Teta, ki je bila zelo dobra z menoj, me je dala v šolo, v prostem času pa sem imel

dovolj prilike opazovati delo mojega strica. Že tedaj sem se trdno odločil, da tudi jaz nekega dne začnem nekaj sličnega.

Ko je čes nekaj mesecev prišel stric iz Aleksandrije, me je vzel seboj domov obiskat stariše. Ostal sem le nekaj dni, nakar sem se spet z stricem vrnil nazaj v Trst. Bil sem srečen da sem lahko pri njemu in njegovo delo me je začelo vse bolj in bolj zanimati. Moja sreča ni trajala dolgo. Nekega dne v marcu 1874 se je stric peljal z konji v družbi direktorja Tomazzija in špediterja Rangana na sprehod skozi Servolo v Buje, je nenadoma prišel močan ciklon in jih je s konji in uprego vrgel v morje kjer so utonili.

Bliskovito se je ta nesreča izvedela in zbudila veliko žalost, posebno pa je prizadela teto in mene. Mislim da se bom lahko oslonil na strica in z njegovo pomočjo začel, ali usoda, ki mu je vzela življenje, je hotela, da sem z lastnimi močmi bres vsake pomoči in upore stopil v življensko borbo.

Po stričevi smrti sem ostal še nekaj dni pri jokajoči teti, potem pa me je žalostna spremila na vlak in

sem se sam pripeljal domov. Oče so se peljali takoj v Trst, misleč, da bo velika dediščina, a prišli so nazaj z novico, da je vse stričevo premoženje v Kairu, kar pa je bilo v Trstu, je itak pripadalo njegovi ženi.

Teta je kakih trideset let živela od tega imetja, potem pa je prišlo obvestilo na Selško občino, da se v Trstu nahaja oseba s tem imenom in je treba da jo občina preživlja. Ravno tedaj sem bil za župana in sem sklenil iti v Trst, da preiščem zadevo. Pri prvi priliki ko sem to ženo obiskal sem jo našel v eni mali podrešni sobici v največji revščini, osamljeno in zapuščeno. Ko sem ji povedal, da sem jaz tisti mali 12 letni Francek, ki sem 7 mesecev prebil pri njej, me je začela objemati, poljubljati in od veselja jokati. Seveda sem se pobrigal zanjo in jo preživljal. Vsako prvo soboto v mesecu je prišla v caffè Fabris in je od mene dobila potrebno svoto za življenje. Poslednjič, ko sem jo obiskal, je bila bolna. Ker je pač mislila da so ji dnevi odšteti, je prosila da v slučaju njene smrti ne zahtevam njenih stvari, ker ima neke revne dobrotnike in bi se jim rada oddolžila

Trata nekoč. Foto: arhiv Polone Komac

za njihove usluge. Meni je zatrjevala, da se me bo do posledne ure v molitvah spominjala. Pri slovesu je s solznimi očmi, svojo tresočo roko stiskala mojo in mi podarila v spomin rožni venec. Ostala mi je za vedno v najlepšem spominu radi njene ljubezni in dobrote in želim imeti ta rožni venec pri sebi ob moji smrtni uri.

Svoje 13 in 14 leto vrnivši se iz Trsta, sem prebil doma na posestvu v trdem delu. Minili sta te dve leti brez posebnih sprememb in dnevi so se razlikovali eden od drugega edino v tem ali sem delal doma ali fural, delo pa me ni zadovoljevalo. V meni je ostala želja da čim prej zaslužim denar in pridem nekam naprej. Kmalu se mi je za to pokazala prilika.

Okoli leta 1876, po okupaciji Bosne je šel moj stric Janez kot palir v Bosno, kjer so delali ceste. V začetku avgusta tega leta je prišel domov in pripovedoval, koliko je tam dela in kako dober zaslužek. S seboj je spravil strica Jerneja. Tudi mene je prijelo, in ker nas je bilo itak dosti doma in sem mislil, da bom bolje sreče kakor v Trstu, sem se jima priključil. Mama me je zelo nerada pustila, a jaz sem ji tako vneto zatrjeval, da bom veliko denarja prinesel domov, da se je končno omeščala in mi dovolila.

Potovanja se še dobro spominjam. Z vlakom smo se pripeljali do Siska kjer smo se ukrcali na brod. Bila pa je na nesrečo Sava tako mala, da smo bili z tistim brodom enkrat na suhem, enkrat na vodi in je pot do Bosanskega Broda, katera nas je stala 37 krajcarjev, trajala dan in noč. Iz Broda smo šli peš v Dervento. Bilo je tam dosti Madjarskih voznikov, ki so v Sarajevo vozili vino in drugo robo. Radi so nas vzeli seboj, posebno pa mene, ker sem jim pomagal "furat". Ko smo krenili iz Dervente so začeli prvi vsponi v Bosanskih planinah. Vz dolž ceste so v trumah ležali mrtvi konji. Pot je bila tako strma, da so vozniki konje, ki niso več isdržali pustili kar ležati na cesti in so uboge živali tako umirale. Še živimi so vrane kljuvale oči, a podivjani psi jim trgali meso iz telesa. Ta žalostna slika me je hudo pretresla. Šli smo tako skozi Doboj in preko Maglaja dosegli Buževice. Madjarski vozniki so med potjo pogosto navrtali sod z vinom in vsakokrat krepko potegnili.

Mi smo se jim tudi pridružili, tako da smo bili kmalo dobre volje.

V Buževicah smo malo počivali, a vozniki so izkoristili priliko, da primanjkljaj v sodih nadomestijo z vodo. Prešli smo še Zenico in Kiseljak in dospeli v Sarajevo.

V Sarajevu se je stric Jernej, ki je bil izučen 'zotlar' ustalil, jaz pa sem z stricom Janezom peš nadaljeval pot na Višegrad in Užice. V Užicah je bil dober zaslužek, pač pa tako strašna vročina, da stric ni mogel več izdržati in sva ostala tam le 14 dni. Nekoliko razočarana sva se vrnila v Sarajevo. Prav v tem času so gradili Bosansko železnico in so imele italjanske firme kamnolome zunaj mesta. Tam sva dobila delo, spat pa sva hodila pod en most. Enkrat pa je prišla velika voda in sva morala vsa mokra pobegniti. Morala sva iskati novo prenočišče, kar je bilo od sile težavno. Slednjič sva se pridružila dvema delavcema iz istega kamnoloma in spala na štali nekega Bega. Začetkom oktobra je stric hudo zbolel na mrzlici in dobil rumenico, tedaj ni mogel več na delo in je sklenil da gre domov, tudi plače več niso odgovarjale, ker je bila že dograjena ozkotirna železnica na Brod, so jih z tem v zvezi Italjani znižali. Jaz sam sem ostal še nadalje v kamnolomu vse do konca oktobra ko je nastalo deževno vreme. Takrat je delo postalo zelo težko ker smo morali prekladati moker kamen, od tega se mi je na rokah vsa koža do krvi ogulila tako da sem moral opustiti delo. Nekaj časa sem sicer še poskušal, ko pa me je palir videl tako oprezno prijemati kamen, me je oprašal kaj mi je. Pokazal sem mu prste, nakar me je tekom dneva pokazal gospodarju, ta me je na moje veliko presenečenje kratkomalo odslovil in izplačal.

Ni mi preostalo drugega kakor podati se v Sarajevo k stricu 'zotlarju' in mu pomagati pri njegovem delu. Šlo mi je še kar dobro od rok in sem v kratkem času postal dober 'zotlar'. Vse bi še nekako šlo če ne bi v novembru zopet stric Jernej zbolel na isti bolezen kot malopreje stric Janez. Tudi on je odšel domov in mi svetoval naj grem z njim. Po vseh teh nepriklakah bi se od srca rad odzval njegovemu pozivu, ali

ker nisem zaslužil niti daleč toliko denarja kakor sem si prvotno predstavljal, sem se odločil ostati in poiskusi še enkrat srečo. Stricu sem dal ves moj zaslužek – tri goldinarje – da jih nese mami.

V bližini stričeve delavnice je živel neki španjolski čevljar po imenu Bliša. Preselil sem se k njemu z namenom da se naučim čevljarske obrti kar je bilo za mene lažje delo. "Španjolec" je bil dober mož, star okrog 60 let in zelo ponosen na svojega sina ki je živel v Carigradu. Jedli smo slabo, le koruzni kruh in kavo ali tudi delo ni bilo tako naporno saj smo največ delali opanke. V tem delu je preteklo 3 mesece.

Medtem sta prišla strica v Selca. Ko je mama videla, da sta se vrnila popolnoma izčrpana in bolna, je bila v silnih skrbeh za mene. Ni mogla več izdržati in mi je napisala pismo naj nemudoma pridem domov.

Takoj ko sem pismo prejel, sem se odločil, da grem. Nakupil sem nekaj čevljarskega orodja in sklenil da bom doma čevljar. Nekega jutra kupim hlebec koruznega kruha, kakršni se peče v Bosni, in jo mahnem natovarjen z vrečo, v kateri je bilo orodje, proti Budjercu, prvi postaji iz Sarjeva. Hodil sem že celi dan in zastoj gledal za kakim voznikom, ki bi me vzel na voz. Med Budjercem in Kiseljakom se je začelo temniti in je bilo treba povprašati za prenočišče. V hišo z turškimi znaki se nisem upal in sem iskal le hiše ki so imele na strehi križ. Stopim v tako hišo kjer sta poleg ognjišča sedela dva starca ženica in mož, ki je na moje vprašanje odgovoril, da nima prenočišča. Ženica me je pa oprašala kam grem in kje sem doma. Ko sem povedal da sem iz Ljubljane, je žena nagovorila moža, da me pusti prenočiti mi dala mleka, jaz pa sem izvlekel iz vreče tisti koruzni kruh. Medtem ko sem jedel se je ženica začela z menoj pogovarjati. Starka, za katero je bila Ljubljana daljni svet, neznan kraj o katerem ni nikdar slišala, ni nikakor mogla razumeti kaj je mene, tako mladega, prisililo na to dolgo pot. Hotela je vse o meni vedeti. Med mojim pripovedovanjem se je na njenem oblem obrazu zrcalilo sočutje in obenem začudenje. Ko sem končal je vzkliknila: "Kakva ti mora biti maj-

ka, da pusti četrnajstgodišnjega sina u tujino!". Iz kasnejšega razgovora sem zvedel, da so ji vsi sinovi v vojski podlegli, in mi je postalo jasno zakaj se je tako zavzela za mene. Ko se je popolnoma stemnilo so mi odredili ležišče poleg njihove kolibe, kjer sta že spali dve kozi. Pod glavo sem si dal vrečo in sladko zaspal. Prebudilo me je petelinje petje in ko sta starca vstala sem dobil zopet malo mleka in se z mojim koruznjakom pokrepčal. Prosil sem ga za račun in ponudil par krajcarjev, toda vzeti nista hotela ničesar. Starka me je blagoslovila in pokrivala in še daleč gledala za menoj. Zamahnil sem še enkrat z klobukom v pozdrav in svež nadaljeval svojo pot skozi Kiseljak, Visoko proti Zenici. V Kiseljaku sem se zopet preskrbel z koruznim kruhom. Na poti od Zenice prodi Maglaju se mi je naenkrat pridružil mož, ki mi že od prvega trenutka ni bil všeč. Bil je star okrog 30 let, a obraza je bil tako neugodnega, da sem le nerad odgovarjal na njegova vsiljiva vprašanja. Ponudil mi je naj grem z njim čez bližnico preko hriba, a jaz sem se ga hotel čimprej iznebiti in sem se odločil da grem po cesti. Komaj sem napravil nekaj korakov so že leteli kamni okrog moje glave. Spretno sem se jih izogibal, v srcu pa hvalil Boga, da nisem šel z njim čez bližnico, ker sem zdaj videl kako je bi ta človek hudoben. Na srečo so prav takrat prišli vozniki in sem jih z povzdignenimi rokami prosil naj me vzamejo na voz. Prvi vozovi so že oddrdrali mimo mene in sem že skoraj obupal, kar se je le prvi voz vstavil. Voznik je kričal nekaj po madjarsko, jaz pa sem hitro skočil na voz. Tako smo se peljali do Maglaja, kjer smo zunaj mesta krmlili konje, zakurili ogenj in pekli jarca na ražnju. Iz hvaležnosti sem jim rad pomagal, z posebnim veseljem pa sem vrtil tistega jarca na ražnju, ker sem bil že zelo lačen in sem vedel da ga bom tudi deležen. Prenočili smo pod vozovi. Drugo jutro smo zajtrkovali kruh, špeh in vino in nadaljevali pot proti Dobju. V Dervento smo prišli popoldne, zopet jedli, nahranili konje in šli v Brod. Tam pa me je čakala nova nepravilica, ker je vse zgledalo da me madjari hočejo odpeljati z seboj. Izkoristil sem prvo priliko ko so šli konji malo počasneje, najprej vrgel svojo

culo, potem pa še sam skočil iz voza. Ker se je cula nekam zavalila jo v temi nisem več našel, sem moral brez nje dalje. Prenočil sem sedeč v neki baraki, kjer sem dobil za jest le neko žovco, in drugo jutro poiskal пристаниšče v Brodu. V Sisak smo prišli ob 6 zvečer in sem takoj dobil vlak ki je peljal v Ljubljano, kamor sem prišel naslednjega dne zjutraj. V Loki sem dobil voznika in sem prišel zvečer po petdnevnem potovanju srečno domov.

Prišel sem domov mnogo bolj "kunšten", prinesel sem seboj precej uši in zavest, da sem izučen čevljar. Vsi domači so me obkolili in pripovedovanju ni bilo ne konca ne kraja. Čudili so se moji slabi obleki, mami pa sem se še posebno smilil ker sem imel uši.

Tako sem bil zopet doma. Potrebno je bilo oprijeti se nekega dela, in ker sem hotel izkoristiti znanje ki sem si ga pridobil v Bosni in ker je ravno pri nas delal čevljar Tabrovc, sem se kar vsedel in pomagal, ter ostal pri njemu za pomočnika 2 meseca. Zato sem dobil ime "Voštermanov šoštar". V spominu pa mi je še vedno živel Trst in stric z lesno trgovino. Ker je tisto leto kupil Johan od Brceta veliko partijo smrek in je kajžar Šoštarček, ki je prevzel to delo, obljubil zelo dobro plačo, sem po 2 mesecih obesil čevljarstvo na klin in postal "golcar". Poleg tega sem pomagal pri gospodarstvu in delal na polju, posebno v mesecu juniju, ko je začela košnja. Znal sem tako dobro kositi, da je rekel sosed Šink, da meni reže bolje rob, kakor drugim ostrina. Klicali so me povsod da presekam travnik čez sredo, na kar sem bil zelo ponosen, saj mi je bilo 16 let.

Ko mi je bilo 17 let je prišel nekega večera stric Janez k mojemu očetu. Skrivnostno mu je pripovedoval, kako je v eni gostilni na Gorenjskem sedel skupaj s nekim človekom ki je pravkar prišel iz zapora. Zaprt je bil skupaj z enim roparjem, obsojenim v dosmrtno ječo. Ta je s svojimi pajdaši oropal neko graščino. Ker so vsi njegovi tovariši podlegli je zašil večjo množino cekinov in tolarjev v telečjo kožo, in ta zaklad zakopal v tuji kraj, in sicer v Selško dolino. Ko so ga v Kamniku prijeli ni več utegnil poiskati zaklada, ki je tako za vedno zakopan. V ječi je to svojemu tovarišu pripovedoval in še več, naz-

načil točno prostor kjer se zaklad nahaja. Ker je vse to pripovedovanje izgledalo verodostojno in nam je bil kraj dobro znan, smo se mi trije, oče, stric in jaz podali neko noč skrivaj iskati zaklad. To smo delali vsako noč skoraj $\frac{1}{2}$ leta, dokler nas niso sosede zavohali. Tudi oni so poiskovali z kopanjem, toda z istim uspehom kot mi. Naš sosed Jože Grošelj, podobar, je imel precej hudomušne pomočnike, medtem brata Šubica iz Poljan in nekega Zajca iz Ljubljane ki so tudi poiskovali svojo srečo. Hoteli so lahkoverne malo potegniti in so pripovedovali, da zakladi na Kvaterni petek gorijo, oni sami pa so ta dan nabavili en štrajher za drete delati in ga o polniči zažgali. Moj svak Adamov Andrej je v eni sapi priletel povedati, da nocoj gori, da bi drugega dne vedeli iskati. Na licu mesta nismo imeli poguma, ker so pripovedovali, da ima pri zakladih hudič svojo roko vmes. Drugi dan se je zvedelo, da ni gorel zaklad, pač pa so Grošelj-novi pomočniki imeli veliko zabavo z nami. Tako nas je volja po zakladu kmalo minula.

Splošno sem bil zelo priljubljen med vaščani, le Brcetu, ki je bil najbogatejši v vsej vasi, sem se enkrat hudo zameril. Bila je namreč navada, da smo za sv. Rešnje telo postavljali "mlaje". To smo storili tako, da smo se zbrali fantje in ukradli nekje lepo smreko. Eno najlepših sem zapazil na Brcetovem svetu in smo jo ponoči posekali. Vse sledove smo dobro poskrili, le imeli smo smolo, da se nam je pri spravljanju tako zapičila v zemljo, da jo do jutra nismo mogli spraviti iz mesta. Ker je Brce izvedel, da sem bil glavni pri tem podvigu, je bil tako hud, da mi tega nikdar ni odpustil. Celo ko sem ga že kot gospodar enkrat v hudi stiski prosil za posojilo, ga mi je odklonil.

Videl sem, da se edino z delom lahko nekaj pridobi. Živelimo v veliki revščini in sem moral poleg golcarije in dela na posestvu še furati, če sem si hotel napraviti obleko. Začel sem že z malimi kupčijami v lesu in to do svojega 19 leta, ko sem bil potrjen k vojakom, sanjal sem pa vedno, da bo iz teh malih stvari enega dne postalo nekaj velikega in se tako izpolni kar sem si že v Trstu pri pokojnem stricu Matiji predvzel.

III.

V torek, 4 marca 1882 sem šel na nabor. Ves teden pred tem smo se fantje ki smo se začeli zavedati kaj to pomeni, pripravljati na ta važni dogodek. Dolgo smo se poslavljali od deklet, ki so nam ponosne, za slovo, pripenjale "pušeljce". Že v nedeljo smo bili oblečeni in se šopirili po vasi kakor mladi petelini. Tudi voz je bil že okrašen z smrekovimi vejami in pripravljen za odhod. V torek, ko je posijalo solnce smo odrinili z našim šimelnom, ki je imel tudi pušlec na komatu. Že v vasi smo začeli lepo prepevati in tako vso pot do Kranja. Jaz sem sedel spredaj in moj tovariš Jakec ob moji strani, ker je bil tako majhen, se je vedno držal pri meni, jaz sem mu takoj rekel, da se mu ne bo treba niti slačiti, ker bo itak nesposoben. Ko smo prišli v Soteski do Pamerjeve žage smo si iz drva izbrali "okroglice", ker smo zvedeli, da fantje v Bitnjem po običaju vsakemu, ki gre na nabor, pobe-rejo pušelce, peresa in še pošteno naklestijo.

In res, pridemo v Bitnjo mimo kovačnice, vidim, da se iz nje usujejo fantje, od katerih nas je pa le en sam dohitel. Jaz sem z vso silo pognal konja in smo jim srečno ušli. Na Gašteju smo popili liter vina in odšli proti mestu prepevajoč znano pesem "Fantič sem star šele 18 let".

Ko so nas pregledali je komisija rekla našemu županu Šlibarju, da sem najlepše rasti od vsih in se me kar niso mogli nagledati. Potrdili so me k petemu dragonskemu regimentu. Popoldne od 2, po prisegi, smo zapazili, da smo izgubili malega Jakca in smo kar brez njega krenili nazaj proti Gašteju z pesmijo "Petelin je zapel, danica je prišla". Jakca smo pa našli med potjo na mostu. Držal se je precej kislo, ker ga niso potrdili. Gaštejski gostilničar Šmid, pri kateremu smo kosili in prepevali, je imel z nami veliko veselje, ker smo bili tako fest fantje in je bil tudi on iz Dražgoš doma.

Domnevali smo, da nas bodo nazaj grede fantje v Bitnjem ponovno skušali napasti, in smo takoj napravili vojaški plan. Vsak izmed nas je imel na vozu pod slamo skrit količek, a Jakec je imel nalogo, da v slučaju napada drži vajeta in pazi na konja. Res se

nismo zmotili. Ko smo se pripeljali mimo tiste kovačnice, se jih je kar pet spravilo nad nas. Začela se je bitka in smo se tako dobro branili, da sta takoj ležala dva na tleh, po tem tretji in tako dalje. Zadnji je pritekel iz kovačnice sam kovač z razbeljenim železom. Hitro sem mu izbil železo iz rok, in je delil usodo ostalih napadalcev. Ko so vsi dobili kar so iskali, smo skočili na voz in z zadovoljstvom gledali nazaj kako se pobirajo. Seveda smo kak teden živeli v strahu, če je kedo kaj preveč dobil in da pridejo orožniki po nas, toda na srečo je ostalo vse tiho. Med potjo se so nas hoteli lotiti še Staroločani, ker pa so videli, da smo vsi pripravljeni na boj, so nas pustili v miru. Z prezirom smo govorili o njih ker niso imeli dosti korajže. Šele pod noč smo prepevaje prišli na svoje domove.

Takoj po naboru se je začelo z sajenjem žita in sem se to celo poletje posvetil polju, travnikom in gozdu za domačo žago. Takrat smo redili tudi precej živine, tako, da je bilo v štali najmanj 10 glav govedi, nekaj konj, ter precej ovc in prašičev. Vse to je zahtevalo ogromno dela in sem skoraj vsak večer od utrujenja takoj zaspal. Kadar pa nisem bil tako utrujen, pa se nas je zbralo več fantov in smo na vasi marsikatero lepo zapeli. Pel sem vedno zelo rad in tudi plesal, le v gostilne nisem maral hoditi. Večkrat so me fantje nagovarjali naj grem z njimi pit, a vedno sem odbil, prisiliti pa me niso mogli ker sem bil krepak. Ko sem svojo moč parkrat nad njimi poskusil, so me pustili na miru. Pač pa sem se vedno rad pridružil boljšim fantom, ki so si znali na drug način kratiti čas. Šli smo po obližnjih vaseh, posebno v Topole in Pozirn, kjer so bila zelo lepa dekleta. Tam smo bili vedno dobro došli radi lepega petja in dobre volje ki smo jo prinesli seboj. Bile pa so še druge prilike kjer smo se sestajali: tako pri ropkanju koruze in koristnih opravilih. Ob takih večerih so se pripovedovale vse mogoče strahotne in smešne zgodbe, kadar pa je bilo posebno veselo in če je kedo dal za pijačo smo celo plesali.

Tisto leto se je tudi poročila Blaznikova Minca z Jakom Megušarjem iz Dražgoš in tudi Frtičarjeva Micka z Žagarjevim Janezom. Obe sta bile dobre pri-

jateljice naše hiše, posebno Frtičarjeva, ker smo bili kot sosede vedno skupaj in bi ona najrajše poročila mene. Te dve ohceti sta bili za celo vas veliki dogodek in se je na vsaki, tri dni in tri noči brez prekida jedlo, pilo in veselilo. Seveda sem na obeh ohcteh prisostvoval. To so bile pa tudi redke in edine ure odmora po našem napornem in trdem delu.

Minulo je poletje in prišel je čas, ko sem moral k vojakom. Prisrčno sem se od vsih poslovil, posebno od mame, ki je bila zopet enkrat vsa obupana radi mojega odhoda. Služiti pri vojaki je bila takrat težka stvar in je trajala polna 3 leta. 1. oktobra 1882 je bil dan mojega odhoda. Po dolgem potovanju sem prišel Fünfkirchen na Madjarsko, kamor sem bil določen. Z našim petim dragonskim regimentom so nas kmalo odpravili na prvo postojanko okrog Mecsekese. Vse naokrog je bila prava madjarska pusta in ko so začetkom zime začeli pihati močni vetrovi od mraza ni bilo za izdržati. Tam sem celo leto opravljal prve vojaške vaje in se navadil na konja. To ni bilo najmanj težko, ker sem bil na konje že od

doma navajen in sem v kratkem veljal za enega najboljših jahalcev med regruti.

Med prostim časom smo se imeli med kmeti še dosti dobro, posebno tisti ki so znali jezik. Dekleta so se držala zelo "moško", žene pa so bile, nasprotno zelo dostopne. Bila je sreča da sem bil krepak, a nesreča, da sem bil reven. Tisto malenkost, kar sem prinesel z seboj sem hitro porabil, potem pa sem cela tri leta vojaške dobe dobil od doma le dva goldinarja. Najtežje mi je bilo za praznike, posebno Božič in Veliko noč, ker je na te dni, vsak najsiromašnejši dobil od doma potico, ali vsaj beli kruh, jaz pa sem jih le žalostno gledal, mislil na svoje domače in moral jesti kisli komis. Razen tega je imelo to še eno neugodno posledico. Vsak ki je od doma kaj dobil, je ponudil seveda podoficirju. Tem podoficirjem so bili posebno dragi oni ki so imeli veliko denarja in jih vabili na pijačo. Jasno, da so si takšni s tem olajšali težko vojaško službo in uživali vse druge ugodnosti. Jaz pa, ker teh nisem mogel, sem klub vseh mojih naporov in vrlin le ostal zapostavljen.

Žaga nekoč. Foto: arhiv Polone Komac

Drugo leto v septembru je bil regiment prestavljen v Graz in Slovensko Bistrico, in moj III. eskadron v Maribor. Da si nekoliko olajšam svoje življenje, sem se začel baviti z prodajanjem tobaka. Ker sam nisem kadil, sem pridno zbiral tobak in kmalo našel odjemalca. Bil je to neki strojevodja, katerega sem ga začel nositi, on pa ga je oddajal naprej svojim prijateljem. To je bilo dolgo časa moj edini vir dohodkov.

Naše vojaške vaje so se nadaljevale in smo skoraj vsak dan jahali na vežbališču. Ko smo enkrat v septembru tako vadili, prijah na naš regiment komandant polkovnik grof Thurn-Taxis. Z ritmeistrom sta se nekaj pogovarjala, na to me poslejnji pokliče "Dragoner Heinrihar, ausrücken". Jaz stisnem konja, se postavim prednje v pozoru, in se mi je zdelo, da še moj konj čuti respekt. Grof me je vprašal kje sem doma in ko sem mu odgovoril da sem iz Ljubljane mi je naročil, naj pridem k njemu za "Reitburscha". Wachtmeister Stremer je dobil ukaz da me drugo jutro pripelje grofu v graščino. Čutil sem se zelo srečnega in počaščenega in bil prepričan, da nastanejo za mene boljši časi. Pri njemu je bilo vse tako lepo, začevši štale z 12 plemenitimi konji, pa do njegove žene in hčerke. Uvrstili so me med ostale bursche in sem pri jahanju ki je takoj začelo, pokazal svoje znanje, nakar so priznali, da sem zelo sposoben. Posebno všeč mi je bilo kadar sem vozil gospo in hčerko na izprehod v kočiji z štirimi konji. Ker je bila tudi zelo dobra hrana sem se začel misliti da je vojaško življenje le nekaj lepega.

Zgodilo pa se je nekoč, da sem jahal skozi graščino Rotwein, kjer ne bi smel. Tam mi je tolpa gosi splasila konja, ki je začel divjati. Le z težavo sem ga spravil na vežbališče kjer se je šele po dolgem galopiranju utrudil in pomiril. Ker sem prišel domov pozneje kot bi moral, in je grof videl premočenega konja, sem se mu zdel nezanesljiv in me je poslal nazaj v eskadron v Graz. S tem je nenadoma končalo moje lepo in brezbržno življenje pri grofu. Ker sem z mojo premestitvijo v Graz zgubil tudi odjemalca za tobak, so se začeli zopet slabi časi. Do konca svoje vojaške službe sem ostal v Grazu, kjer je življenje te-

klo brez velikih sprememb. Še le v tretjem letu sem bil povišan v kaprala in na koncu moje vojaške dobe v Zugführera.

Ko sem se vrnil od vojakov, kot 22 letni fant, me je takoj ponovno popolnoma zaposlilo naše gospodarstvo. Čeprav veliko, je bilo tako zadolženo, da smo živeli skoraj v revščini. Prodati nismo hoteli ničesar, a gotovine, da plačamo delavce nismo imeli, ker je ves denar šel na dolgove in davke in smo tako morali vsi z vsemi močmi delati, da nekako izdržimo. Če k temu dodam da se moj oče ni nič brigal za hišo, da se je moj najstarejši brat Tone kmalo potem priženil k Kosu, a mlajša dva bila pri vojaki, se vidi, kako veliko breme je ležalo na ramah moje mame in mene. Za mene so prenehale vse zabave in nisem poznal počitka razen v nedeljo in največji praznik. Trudil sem se z vsemi silami, da mami olajšam težkoče takega gospodarstva.

Mama je bila zelo temperamentna in vedra žena in je znala skrivati vse skrbi in težave ki so jo mučile. Kadar sem prihajal z dela utrujen domov, me je vedno čakala z nasmehom, in kakor je svojedobno pred 15 in več leti znala malemu Franceku, ki se je vrnil iz paše, nežno izdirati trnje iz nog in ga mladega in nemočnega ščitila pred vsemi, tako je tudi sedaj za mene ki sem bil že odrasen, vedno našla plemenito in dobro besedo. Ker je bila zelo pobožna žena ji je marsikedar pomagala le njena neomejena vera, da vse to izdrži. Bila je na žalost že slabotna in jo je njeno prekomerno delo postopoma uničevalo. Videl sem kako peša in hira, a edino kar sem mogel storiti zanjo je bilo, da tem bolj delam.

Minulo je tako prvo leto kar sem bil zopet pri njej doma. Zdravje moje mame se je še naprej slabšalo, tako da smo enega dne odločili, da pošljemo po zdravnika. V Selcih na žalost ni bilo nobenega in smo morali poslati v Škofjo Loko po Dr. Arkota. On je imel bolj malo časa in je prišel na dom le v najhujših slučajih, zato je mami samo predpisal zdravilo brez da jo je videl, odnosno pregledal. Ona je vsa dobre volje in polna zaupanja zdravilo vzela – zaspala – da se nikdar več ne zbudi. Za njeno oslabelelo telo, je bilo pač zdravilo premočno.

V globoki bolečini smo položili njeno trudno telo k počitku. Nisem se mogel, niti smel popolnoma prepustiti obupu ki sem ga čutil. Življenje je teklo naprej in zahtevalo svoje. Delo, ki je bilo sedaj še bolj potrebno, mi je dalo moč, da ta težki udarec prenesem.

Vedno nosim v srcu sliko moje nepozabne mame, zdi se mi, da me v najtežjih trenutkih njene molitve ščitijo. Dal bi vse na svetu, da je še živa in da ji je omogočeno uživati z menoj blagostanje ki sem ga jaz njen "mali Francek" z trdim delom pridobil.

IV.

V prvem letu, ki je sledilo mamini smrti, se je v vodstvu posestva čutilo, da manjka roka, ki bi vso delo vodila in obenem prenašala vso odgovornost. Doma je bilo takšno stanje, da se tega ni nihče mogel oprijeti, ker se moj oče – kakor že preje – ni za nič brigal, a moji bratje so bili pri vojakihi, razen najstarejšega, ki je bil poročen izven hiše. In tako je prišlo do tega, da je bilo eno leto po mamini smrti določeno, da posestvo prevzamem jaz. Prilike in navade pa so zahtevale da gospodar mora pripeljati novo gosposinjo v hišo.

Zaljubljen sem bil v Štefanovo Micko in tudi ona me je imela rada, zato sem jo vprašal, če bi hotela biti moja žena. V njeni nesebični ljubezni pa mi je odpisala: "Jaz sem še premlada za možitev in ne morem zahtevati od Tebe, da me čakaš, posebno ker so pri Vaši hiši razmere ki zahtevajo, da se čimprej poročiš." Celo svetovala mi je naj vzamem Novakovo Micko, s katero sta bili dobri prijateljici. Težkega srca sem ubogal njen nasvet, ona pa je bila potem tako nesrečna, da se je odločila pustiti vse kar jo je vezalo na svet. Za vedno je zapustila svojo vas in šla v Ljubljano v Uršulinski samostan. Jaz pa sem z delom izbiral misli nanjo.

Mnogo let kasneje se mi je sanjalo, da me kliče naj pridem v črni obleki k njej v Ljubljano. Stopil sem na prvi vlak, a na moje veliko začudenje sem na kolo-dvoru zagledal njeno nečakinjo, ki mi je rekla, da je

nocoj umrla njena teta. Šel sem jo pokropit in se poslednjič v mislih poslovil od nje. Bilo mi je hudo pri srcu, tembolj ker sem zvedel, da je bila celo življenje nesrečna, in da se me je v molitvi do poslednje ure spominjala.

Danes, ko je največji del mojega življenja pri kraju, lahko rečem, da sem skozi vse dni imel občutek, da so me obdržale na življenju le molitve moje mame, botre Šinkovce, tete iz Trsta in Štefanove Micke.

Toda, vrnimo se k času, ko sem se odločil poslušati nasvet Štefanove Micke. Ni mi preostalo drugega, kakor iti v Dražgoše in prašati pri Novaku. Takrat sem pravzaprav prvič pošteno videl mojo bodočo ženo. Bila je zelo lepa, toda tako preprosta, sramežljiva in vzgojena za molitev in delo, da se je le težko odločila za možitev. Hotela je v samostan in je le na pritisk starišev in pobudo tedanjega župnika Sušnika, ki ji je zagotovil, da se tudi na ta način lahko služi Bogu – končno pristala.

Novakova hiša je veljala za eno najbolj premožnih in spoštovanih hiš. Tudi njihovo imetje je bilo plod trdih žuljev dveh pokolenj. Šele oče, ki je dobil samo prazno hišo, je z delom ki je trajalo celo življenje, posestvo postavil v pravo blagostanje. Ko so njegovi otroci (bilo jih je tudi 12, a ostalo le 5) odrasli, so morali pridno pomagati, saj oče niso hoteli imeti samo vzorno posestvo, marveč so poleg tega, da je stalo v štali vedno nad 30 govedi, naredili tudi žago na Rudnem in 2 hiši na Češnjici. Micka je, kakor tudi ostali otroci trdo delala, saj je bilo treba obdelovati 44 njiv samo s pomočjo ene dekle in 2 hlapcev. Znala je celo žgati lesno oglje in sem jo prvič bežno videl, ko ga je enkrat vsa črna peljala v Železnike. Bila pa je tako pobožna, da ji je bilo edino veselje molitev in razgovor o Bogu in čudežih. Že kot otroku ji je bila najljubša zabava, da se je zatekala v štalo in stoječ na jasliah živalim pridigala o življenju svetnikov. Vse do poroke je bila vedno doma in je le vsako leto šla v spremstvu matere in sestra na Božja pota, enkrat pa celo peš v Ljubljano. Tako se je pripravljala da gre k "nunam" kjer je bila že njena sestra Neža – a da o poroki ni niti sanjala. Kot rečeno, se je kot poslušna in vdana

hči po dolgem prigovarjanju domačih in njenega duhovnika vseeno odločila, da me vzame. Prišla je z očetom na ogled k "Vošterman" in v predpustu je bila že naša poroka. Prinesla je za tiste čase veliko dote in sicer: Pored veliko bale, ki so jo pripeljali z 5 konji, še 5000 goldinarjev v gotovini, eno kravo, eno tele, enega bika, eno kobilu z "šlitami", kokoši, masla, žita, klobas, šunke itd. Poleg tega mi je njen oče naredil velik vezan kozolec, najlepši v Selcih. Ohcet je bila zelo velika, čez pedeset parov svatov in je trajala dva dni.

Takoj po poroki sem vzel gospodarstvo trdno v roke, videl sem pa da ogromnih dolgov z takšnim delom ne bom nikdar poplačal. Zato sem se začel vedno bolj baviti z lesno trgovino in sem vsak goldinar porabil zato. Priti do gotovine je bilo tedaj zelo težko, ker mi zaradi zadolženega posestva nihče ni hotel nič posoditi. Prisiljen sem bil delati tudi vse mogoče druge stvari, da pridem do denarja. Tako me je enkrat podobar Grošelj, ki se je hotel oženiti, naprosil, naj mu iz Ljubljane pripeljem balo pod tem pogojem, da pridem zgodaj zjutraj v Selca, da me nihče od vaščanov ne vidi. Bila pa je slučajno v Selcih tudi ena cirkuška družba, ki se je imela seliti v Kamnik. Lastnik me je prosil, da ga ob tej priliki zategnem tja. Ker sem skušal čimnajveč zaslužiti (ponujal mi je za to 4 goldinarje, Grošelj pa 5), sem se mučil tri dni in tri noči. Med Jeperco in Smlednikom še ni bilo mostu in smo morali koristiti brod, pri čemer je nastala velika nevarnost da gremo vsi skupaj v vodo. V Kamniku sem moral celi dan čakati, da se je lastnik "Komedije" nekje izposodil denar da me je izplačal. Ko sem tretji dan pozno v noč v Ljubljani naložil balo, je začelo deževati. Sledila je huda nevihta, bliskalo in trskalo, da so se konji plašili in sem jih ves čas moral voditi za uzdo. Mudilo se mi je, a noč popolnoma temna, samo bliski so mi osvetljevali cesto. Ko sem se bližal domu sem bil tako utrujen, ker tri noči, takorekoč nisem spal, da sem v Dolenjivasi za trenutek obležal na cesti od same izčrpanosti. Klub vsemu temu sem prišel pravočasno. Bila pa je to ena od najstrašnejših noči v mojem življenju ki jo ne bom

nikdar pozabil. In to vse za devet goldinarjev ki so mi bili tako potrebni.

Na ta način so se počasi začele izpolnjevati moje sanje, ki sem jih že od Trsta dalje neprestano sanjal. Moje delo z lesom me je vse bolj in bolj odtegovalo od posestva, ter je bila večinoma žena sama. Takoj prvo leto se nama je rodila prva hči, Mici, in potem so sledili še štirji otroci. Nisem hotel imeti več otrok, ker sem vedel kakšne žrtve je treba doprinesati za veliko družino in tudi za mamu bi bilo pretežko, ker je imela vedno čez glavo dela in skrbi z posestvom. Ona pa je v svoji veliki pobožnosti smatrala to za smrtni greh, nakar so sledili še ostali otroci.

Da smo lažje shajali, smo držali občinskega bika, prodajali jajca in maslo, kadar pa je bila največja stiska, je pomagala stara sosedka "Jakcula", ki je bila vedno pripravljena na vsakršne usluge.

Lesna trgovina je bila vse bolj uspešna, tako da sem poravnal vse dolgove, popolnoma predelal štalo, dokupil k posestvu 14 novih parcel in drugo.

Ko je bilo sinu Minkotu 1 leto, smo se preselili v Škofjo Loko, v novo veliko hišo, okoli nje nakupil 18 parcel in naredil moderno žago, potem je sledil nakup Blegoša ca 600 ha, Tošč ca 100 ha, leta 1909 Kokra ca 600 ha, leta 1910 posestvo v Šiški, leta 1914 posestvo in gostilna "Kanonir", v Kokri žaga in Vila, Kranj žaga in 2 parceli, Rudno žaga, Češnjica mlin, gozdne parcele na raznih krajih, leta 1920 "Kolizej" v Ljubljani.

Takoj po preselitvi v Loko, sem se pričel baviti tudi z vinsko trgovino kar sem pa kmalo opustil in kocesijo z inventarjem zamenjal za Tošč ca 100 ha.

Od leta 1909 do 1914, sem se bavil z eksportom svežega sadja na Dunaj in Trst, kakor tudi svežega zelja, repe in krompirja. Za Francijo fižol in (neberljivo) za Nemčijo.

Z denarjem sem bil pa vedno v stiski, ker sem več kupil, kot momentalno zmogetl.

Najhujši udarec mi je bil Konkurz Glavne posojilnice, Agro Merkur (ta več na kreditu kot denarju) ter Kreditne zadruge z sedežem v Celovcu.